

Horváth László Imre

ROSSEB¹

Somogysámszon–Budapest

I.

Október huszonegyedikén reggel átjött a szomszéd. Hívta őket a rádióhoz. Nekik rég nem volt rádiójuk, figyelték őket, megbízhatatlannak voltak minősítve. De ha lett volna, akkor is eladják, nem voltak kiéhezve a világ híreire, főleg azokra nem, amiket a rádiótól megtudhattak.

A rádióból most is zagyvaság folyt. Gerő Ernő, a mindenható pártvezér olvasott be kemény hangú beszédet a lázadó pesti csócselék, fasiszta hordák ellen. A legfurcsább az egészben, hogy beismerte, a párt olykor hibázott az előző években. De hát azt ki fogják javítani.

– Felkelés van Pesten – mondta a szomszéd. – Fegyveres forradalom. Kis János megköszönte, hogy szólt. Aztán hazamentek.

Edit csomagolt neki ételt az útra, összepakolta a holmiját. Nem sok mindenre volt szüksége.

– Megpróbálok hazahozni. Ezt talán sikerül.

Edit megrázta a fejét. Lenyelte, amit mondani akart, a sírás rohamát is. Régen volt az már. Azóta sem beszéltek Zoliról. Nem volt érdemes beszélni róla, nem lehetett megbocsátani, a világot se hibáztatni helyette, mert a világ nem létezett, Kis János viszont igen.

Kis János elindult. A dülőúton felvették, egészen Fonyódig jutott aznap estére. De onnan már nem indult vonat. Megaludt az állomás várójában. Sokan voltak így, nem szólt senkihez. Elalvás előtt kiment cigarettázni, akadt egy szabad pad, azon elüldögélt. Az éjszaka már csípős volt, nem zavarta. Hatvanegy éves múlt előző hónapban. Jócskán nehezültek a tagjai, de még bírta a munkát. A húsát visszahízta. A Dontól már nem tudna hazagyalogolni, de a gyereket talán még sikerül elhozni. Persze, ha hagyja magát. Majd elvállik.

A hajnali vonatra szállt fel. A vonat tömve volt, minden megállón sokan szálltak fel, igyekeztek fel a városba.

1 Részlet egy készülő regényből.

1956. október huszonötödikén délelőtt leszállt Budapesten, a Déli pályaudvaron.

Az utcákon tolongtak az emberek. Kis János velük ment, komótosan gyalogolt köztük. Feliratokat vittek lepedőkre írva, ketten vagy akár tízen-húszan is fogva egy-egy ilyet, és énekeltek. Vidám, felszabadult hangulatban, tele daccal és feszültséggel. Háború előtti halvány feszültség, bizonytalanság, a tetre való elszántság, legyen az egyelőre még ismeretlen. Mint az elsőáldozás misztériuma. Mi fog történni? Hová megyünk? Bárhová megyünk, biztos, hogy együtt, kapaszkodjunk egymásba, attól erősek vagyunk. Kis János szó szerint ilyen beszélgetéseket hallott.

Mikor délre mentek a Szávához, negyven évvel ezelőtt, akkor mondhattak volna ilyesmiket. Bár az röhejbe fulladt volna. Most senki sem érezte nevetségesnek. Ő sem, viszont várta a géppuskák sortüzét, az aknák becsapódását.

Az ostrom óta nem járt Budapesten, az se sokat segített. Éles szögben jönnek majd, már látta, ahogy becsapódnak a tömeg egy-egy pontján, ahol különösen sűrűn álltak az emberek, szinte függőlegesen esnek be közéjük és robbannak, szórják szét darabokra az életüket. Átment idegenek ezreivel a Krisztinavároson. A Vérmezőn német repülőroncsok helyett fiatal fák parkja őszi lombokkal.

Az Alagút nyitva volt, oldalába nem voltak lovak bekötve, se romok a bejáratánál, se hullák a romok közt. Nem kellene itt lennie. A szőlőhegyen, otthon jobban elkerülte a valószerűtlenség érzése, amiért még mindig életben van, két háború és Szibéria után. Itt és most annál inkább elővette. Nem kellene itt lennie. De Zoli biztosan jól érzi magát.

A rádiót már elfoglaltuk, mint Petőfiék a nyomdát, hallotta mindenhol. Nagy Imrét ki akarják rakni a kormányból, a sztálinisták vissza akarnak jönni, tüntetni kell.

Már a rakparton voltak. Kis János a vén folyót hatalmas élőlény sárgásszürke, oszladozó tetemének látta. A Duna mellett vonultak a Margit híd felé. A Bem téren a tömeg megállt. A lengyel tábornok szobránál megint énekeltek, a Himnuszt és a Szózatot. Aztán írók és színészek beszéltek a katonai hangosbemondóba. Mintha egy forradalom színdarabját adták volna elő.

A tévesben Kis Jánosnak néhány színművet végig kellett néznie, az összes dolgozóval együtt. November hetedikén a Nagy Októberi Szoci-

alista Forradalmat ünnepelték. Mint a karácsonyt, gyermeteg, elnagyolt misztikus történettel. Jóképű, bölcs Leninnel, fiatal, anygali Sztálinnal, a téli palota színpadi ostromával. Amin a régi rosseb-bakák, lehetek vagy tucatnyian az öregek között, a bajszuk alatt igencsak mosolyogtak. Ez váltotta meg a világot, nem Krisztus, mondta a politikai tiszt. Néhány öregasszony nem bírta megállni, keresztet vetett ekkora istenkáromlásra. A besűgők tekintete találkozott a rosseb-bakákéval, akik az előbb még mosolyogtak. Most megrázták a fejüket alig láthatóan, és ezeknek az öregasszonyoknak a neve valahogy elfelejtődött.

A tömeg már a hídon ment át. Kis János a szélén. Az idősebb férfiak általában a tömeg szélén mentek, a többiek azt hitték, udvariasságból. Pedig csak hideg szívvel várták a sortüzet, a régi beidegződésekkel nekik se volt mit kezdeni, a szélén akad valami esély túlélni a dolgot, mint az előzőket a két háborúban.

Átért a tömeggel a Margit hídon. Az emberek itt jobbra fordultak, kisebb utcákon tolongtak egészen a Parlament elé. Zolit ott érdemes keresni, ahol valami történik, Kis János ment velük. Aztán ő is ott állt a hatalmas felvonulótéren. Ezernyi, tízezernyi ember, pestiek és vidékiek, rengeteg magyar.

Szovjet páncélosok is parkoltak a tömegben, mint afféle szigetek. A személyzetük kimászott és parolizott a lázadó civilekkel. Kis János nem hitt a szemének. Utoljára nem így látott orosz tankokat. A hóesésből zuhogtak rájuk és ölték, akit értek, vagy ugyanennek a városnak az utcáin araszoltak, lángszórával tisztították az épületeket.

Most nincs időd romantikázni, mondta valaki a fejében, inkább figyelj, aztán mozdulj.

A teret hatalmas épületek vették körül. Velük szemben mindjárt a gigászi Parlament. Ennek a kis népnek, szólalt most meg Kohári a fejében, ami sosem élt valódi törvények szerint, csak az ököljog alapján, egy ilyen óriási törvénykező mesebeli kastély, nos, a Habsburgoknak volt érzékük az iróniához, azt nem lehet vitatni.

A tér másik oldalán másik hatalmas épület, arról nem tudta micsoda. A kalászos domborművek és szobrok alapján talán a parasztokhoz lehetett köze, de akkor mit keres itt Pesten? Bár a kommunisták amúgy is ilyen szobrokat raktak mindenhova, kalászos parasztot meg kalapácsos munkást, mintha nem csak verték volna mindkettőt.

Az épületek szegélyezte teknő mélyén összegyűlt a fegyvertelen tömeg, peremén megannyi tetőterasz. Ha állig felszerelt lövészeszeredek lennének itt lent, azoknak halálos csapda volna. Elég odafentre néhány géppuskás raj. Tán még egypár aknavető és gránátfűzér, ami meggyorsítja a vágóhídi munkát.

A tömeg ebből láthatóan nem sejtett semmit. Énekeltek, jelszavakat skandáltak, ezrek szájából dübörgött: ruszki, haza, Nagy Imrét a kormányba! Ezt ugyan Kis János nem értette, egyik kommunistát a másikra cserélni miért lenne megoldás. Hisz állandóan azt verték a fejükbe, ami történik, az egész új rend csak azért van, mert a szent kommunizmus szerint így kell lennie. Ezért éheznek, ezért verik őket, ezért tilos utazni, beszélni, könyveket olvasni, dalokat énekelni, saját földet művelni, kocsmában hözöngeni, régi dolgokról mesélni, bármit csinálni. A kommunizmus szelleméhez ilyesmi nem igazodik, úgyhogy lesújt, megver, kirabol, börtönbe zár, felakaszt. Nem lehet vele viccelődni. A tömeg ennek ellenére mintha karneválon lett volna, könnyű farsangi multságban. Mindenki tele szájjal vigyorgott. Milyen forradalom ez, ahol alkudoznak? Mikor másról se hallottak addig éjjel-nappal, csak a forradalomról, hogyan csinálták Petőfiék, hogyan csinálták az oroszok Leninnel. Egyszerűen elkergették a régit, utána meg ők voltak az új. Hol marad a kergetés? Ide jöttek, mint a bárányok a vágóhídra, még ha késett is a sortűz.

De nem sokat.

Kis János igyekezett a tömeg szélén minimális fedezéket tartani. A tekintetével folyton Zolit kereste. Mikor megszólaltak a géppuskák, ahogy várta, a tömeg egy pillanatra megdöbrent, némán állt. Az első sorozatok a búzakalászos épület tetejéről érkeztek. Sorra csapódtak be a védtelen húsba, százával buktak arcra az emberek. A következő pillanatban kitört a pánik, mindenki menekült a térről, ahogyan csak tudott.

Kis János egy szélső épület mellett hasalt. Nézte, hogy az oroszok mit reagálnak. Négy tank volt a téren, azok személyzetét is teljesen meglepte a támadás. Visszaugráltak a páncélosokba, lezárták a fedelet, az ágyúk és géppuskák csöve keresni kezdte a lövöldözés forrását. Nem sokáig kellett keresniük. Katonák voltak, ahogy Kis János, tudták, hogy ők maguk honnan lőnének. A tankok a kalászos épület tetejére céloztak,

egyikük a Parlamentre, azon is volt egy fészek. Aztán tüzet nyitottak, a lövöldözésnek azzal vége is lett.

Kis Jánost az első sorozat hangja rögtön visszarúgta a háborúba. Legutoljára is ugyanitt harcolt, Budapesten. Az azóta eltelt időben semmi sem történt, pillanatnyi álom volt az egész. Megint itt van, lapul a géppuskák, aknák, tankok elől. Sokan kúsztak a térre, behúzni a sebesülteket, akik ott jajgattak. Szétroncsolt testek fedték az egész aszfaltot. Kis János férfiakat és nőket látott, ahogy lódenkabátban, vöröskeresztes karszalaggal rohannak a téren. Aki csak úgy beszaladt, agyonlőtték, mert még mindig lőttek innen-onnan, a karszalaggal nem törődtek. Aki kúsztott, abból néhány vissza tudott húzni egy-egy sebesültet. A sebesültek közt is volt mozgás, több ilyen mozgó test kapott még egy-egy lövést, aztán nem mozdult többet.

A lakók a tér szélén lévő házak kapualjaiba hívták a menekülőket, behúzták, aki fedezékbe ért. Háromszínű magyar karszalaggal fegyveres felkelők is érkeztek, de már a lövöldözés végére, viszonozták a tüzet, és ők is igyekeztek embereket behozni a térről.

Aztán tényleg vége lett. Mentők érkeztek. Ez szokatlan volt Kis Jánosnak, ez a sürgés-forgás. A működő város. Várta az ágyúzást és az orosz repülőket, de nem jöttek.

II.

A mentők összeszedték a saját halottjaikat, meg a többi halottat, estig dolgoztak a Parlament előtt. Ebben már ő is segített nekik. Ez a harctér munkája, a mentőorvosok egy része régi szanitéc volt, de még azok is megrendülve járták a szétroncsolt tömeget. Tették a dolgukat, fejüket csóválva, egyébre se számítottak a napokban. Először válogatni, ki halott, ki menthetetlen. Akinek reménye van, ahhoz leguggolni, vérzést elszorítani, hordágyra tenni a testet, hátravitetni, aztán menni tovább.

Dél körül lőhettek, Kis János egyszer azt vette észre, sötétedik. Már az oltott mésszel borított platójú teherautók is megérkeztek, azokra tették a holtakat. Viszik őket ki a Kerepesibe. Segített a pakolásban, nem sokaknak fülött hozzá a foga. Nyolcéves forma lányt emelt a kocsira, eligazította egy idősebb nő holtteste mellett.

- Nekem is fegyver kéne - morogta maga elé. A mellette lévő mentős erre a tér másik végére mutatott.

Kis János odament. A karszalagos felkelők a búzakalászos épület árkádja alatt ültek és cigarettáztak. Három suhanc meg egy huszonéves egyetemista.

- Ávósok voltak, de már eltűntek. Megtaláltuk a géppuskákat a tetőn.
- Menj haza, öreg! Különben se vagy pesti.
- Üvölt rólád, hogy vidéki vagy, menjél, csinálj vidéken forradalmat!

Kis János elmosolyodott, aznap először.

- Soós Zolit ismeritek?
- Nem tudjuk senkinek a nevét, öreg. Különben az ÁVO megtalál minket. Ha nem nyer a forradalom.

- Nyerni akartok az oroszok ellen? Úgyis az ÁVO mögé állnak.
- Az mindegy, mit akarunk, öreg. Ideje, hogy kapjanak a pofájukba, és kész.

- Te miért nem szedted a sebesülteket?
- Műszaki karra járok, nem orvosira. Tankokat nyírok ki.
- Tankokat?
- Egy tankot kinyírtunk tegnap. A körúton, a Korvinnál.
- Korvin?
- Az egy mozi, a Corvin. Látszik, hogy paraszt vagy, öreg. Ott van a központ. Azt az oroszok se tudják elfoglalni. Kész erőd.
- Akit keresek, biztos harcolni akar, alighanem ott lesz, úgyhogy vigyetek oda. Soós Zoli. Tizenöt éves. Grófnak is hívhatja magát.

- Dehogy viszünk! Ki tudja, mi vagy te, öreg?! Lehet valami ávós besúgó.
Kis János erre gyorsan pofon vágta az egyetemistát. Az hátraesett, a három suhanc közül kettő rögtön ráfogta a géppisztolyát, a harmadik röhögött. Több járókelő is nézte a jelenetet, már eddig is fejcsóválva, most azok is röhögtek.

Egy idősebb felkelő lépett oda hozzájuk.

- Még mindig olyan szar balbekk vagy, Kis?

Kis János nem látta harmincöt éve. A nevére nem emlékezett, orvostiszt volt a harmincketteseknél, együtt futballoztak Monopoliban.

- Jobbon vagyok jó, csak a lábam balos, te marha.

Erre az öreg felkelő megölelte. A négy gyerek elhűlve nézett. Kis János is furcsállotta, de azért meglapogatta. A karszalagos orvos addig a sebesültekkel foglalkozott, most jött ki a szélre levegőzni, az idegei neki se lehettek már a régiek. Elengedte, aztán a négy gyerekhez fordult. Kettő még mindig vízszintben tartotta a géppisztolyát.

- Mit veritek a nyálatokat? Vigyétek a Corvinba. Mondjátok Bajusz-nak, hogy Pufi küldi.

- Mi öröködünk, Pufi.

Az öreg birkatürelmű ember volt fiatalon is, ez azóta se változott.

- Egyikötök menjen akkor.

Összenéztek, végül az egyik suhanc megvonta a vállát, intett Kis Jánosnak.

Elindultak. Nem sokkal később a fiú megszólalt.

- Különbén ismerjük a Grófot, jó gyerek. Mi maga, a nagyapja?

- Éppenséggel az vagyok.

A Nyugati pályaudvarnál kimentek a nagykörútra, aztán azon mentek tovább az Üllői útig. Arrafelé már több orosz páncélos is vesztegelt kilöve, kifosztva. Kis János a fejét csóválta.

- Hogy nyírtátok ki őket?

- Nem mondhatok semmit, öreg.

- Az ott ablakból kapott néhány Molotov-koktélt, aztán felgyulladt, mi? Annak meg kézigránát szedte le a lánctalpát.

- Mit tudsz te erről?

- Láttam már ilyet.

- A háborúban, mi?

- Igen, fiam, ott.

Az Üllői úti kereszteződés előtt befordultak a Corvin közbe. A mozi tényleg erődként ült a környező magasabb házak gyűrűjében. Az ablakok a környéken mindenhol nyitva voltak, sok helyen látszottak a bennük örökdő fegyveresek, vagy az erkélyeken cigarettáztak, beszélgettek a járókelőkkel. Sok ember mozgott a környéken, teherautó állt be éppen a mozi mögé. Az épület előtt orosz tankelhárító 7,6-os ágyú volt lóállásban. Ugyanilyenből még egy-egy fedezte a környező utcákat, ahová csak tank be tudott volna kanyarodni.

Soós Zoli, a Gróf a Corvin mozi lépcsőjén cigarettázott egy csapat vele egykorú gyerek között. Mikor meglátta Kis Jánost, nem játszotta meg magát, odaszaladt és megölelte.

- Nagyapa! Már a balhé eleje óta csak az van bennem, bár itt lennél. Te aztán tudnád, hogy kell csinálni! Mindenkinek elmeséltem, merre jártál, a csatákat meg mindent.

- Ez a nagyapád, Gróf? Ez egy vén fasz.

Kis János nevetett.

- Meglátjuk, te leszel-e vén fasz, fiacskám.

Bajszos, huszonéves férfi lépett hozzá lódenkabátban, géppisztollyal az oldalán, vele egy meglehetősen hasonló külsejű társa. Talán testvérek, jutott Kis János eszébe, bár a fronton nem gyakori, hogy testvérek vannak, nem szerencsés. Persze ez nem a front, eszmélt rá hirtelen.

- Ki maga?

- Ennek vagyok a nagyapja. Kis János a nevem.

- Maga az őrmester, akiről Gróf annyit mesélt? No hiszen.

- Azt nem tudom. Azért jöttem, hogy hazavigyem. Elegen maradtak már el a családból eddig is. Például az apja. Az anyja ezt már várja vissza, köszöni szépen.

- Rabok faszát megyek haza, nagyapa. Támad a ruszki, ez a szabadságharc, amire vártunk. Maradok, ha beledöglök is.

- Bele is fogsz, meg ti is mind.

A fiúk felpattantak, mérgesen néztek Kis Jánosra. A bajszos meg se rezdült. Bólogatott.

- Gondolja, hogy mi nem mondtuk nekik? Nem hallgatnak ezek az öreg ördögre se. Mind harcolni akar.

Legyintett, aztán körbemutatott.

- De aztán harcolnak is. Látta a roncsokat a körúton? Néhányat mi csináltuk. A többit ezek. Tudja mit? Úgyis besötétedett, egy éjszakát maradjon. Hátul az iskolában kap enni, van gulyás. Ha fáradt, aludjon. Ha rá tudja beszélni Grófit, és hazamegy magával, menjenek csak.

Kis János megnézte magának a bajszos embert meg a fivérét.

- Maguk örmények?

Azok nevettek.

- Honnan tudja, öreg?

- Azoknak van ilyen szomorú szemük.

- Az már igaz, családi vonás. Na, menjél, Gróf, vigyed be a nagyapádat vacsorázni. Körbe is vezetheted, nem hinném, hogy ávós kém. Ha meg akkora hadfi, ahogy mondtad, tán észrevesz valamit, amit mi nem.

Biccentettek, aztán mentek tovább. Erősen sötétedett, az első esti ellenőrző körútjuk lehetett. Szóval ők a tiszték, gondolta Kis János. Végül is azt csinálják, amit azoknak kell. Biztos, katonák is voltak, legalább a bajszos.

Akit a többiek Bajuszknak hívtak. Mindnek volt beceneve. Okos ötlet, gondolta Kis János, addig se lehet őket név szerint összeszedni. Zolit

végre tényleg Grófnak hívták, őrá hamarosan a Nagyapa név ragadt, mert Zoli úgy hívta.

III.

A mozi mögött, a Práter utcában volt az iskola, annak az alagsori menzáján megvacsoráztak.

Zoli mesélt az előző napokról. Ők néhányan Csepelről már huszonharmadikán kiszöktek, aztán nem is mentek vissza. Az egy kommunista börtön. Harminc fiú ment a tüntetésre, azok most is itt harcolnak. Bajuszék két napja foglalták le a mozit, ők tegnap csatlakoztak, ki is lőttek egy páncélost. Van itt két orvos, meg néhány hozzá hasonló régi katona is, mint például Falábú Janó, aki az ágyút kezeli, az páncéltörős volt a Donnál. Tizennégy éve várta, hogy újra orosz tankokra lőjön, már hármát elintéztet.

Az oroszok bejönnek, mint a mamutok a verembe. Elég buták, de nem éppen ártatlanok, ahogy jönnek, lőnek mindenre, ami mozog, meg arra is, ami nem. A fél körút már romokban. A harminc srácból is kettő meghalt, meg még sokan mások is.

- A Parlamentnél is lőtt az egyik tank - mondta Kis János. - De a többi az ávósókat lőtte. Magyarok nem támadnak titeket?

- Szerencsére nem. Itt mindenki tart a testvérharctól. Nem akarunk magyarok ellen harcolni. Elég vér elfolyt.

- Tehát az ÁVO csak úgy hazamegy?

- Igen, fel fogják oszlatni, ezt követeli a forradalom. Csak az oroszokat kell legyőzni, hogy menjenek haza.

Kis János felnevetett.

- Ezt aztán jól kitaláltátok.

Vacsora után bejárták a Corvin környékét, a forradalmi erődöt.

A városban több helyen alakultak ellenálló csoportok, de kezdettől ez volt a legerősebb, legjobban védhető, leginkább szervezett. Az örmények értették a dolgukat, volt hadtáp, raktárak a moziban, az alagsorban legénységi szállás, lényegében mélyfedezékben, az iskolában tömegkonyha. Élelmet és fegyvert halmoztak fel. A körútra és a környező utcákra néző lakásokat megszállták, lóállásokat képeztek belőlük. A mozi mögött benzinkút működött, a felkelők éjjel-nappal töltötték a környékről és mindenholnan összeszedett palackokat, aztán ládánként hordták a gújtóbombákat a lakásokba, ahol az állások voltak.

- Az orosz nem jó támadásban - mondta Kis János Bajusznak.

Már öreg este volt, amikor a két testvér visszatért a kantinba. Kis János fröccsöt ivott és cigarettázott. A véleményére voltak kíváncsiak.

- Jól megszervezték a támpontot, fogják is tudni tartani. De csak ha páncélosokat küldenek kevés gyalogsággal továbbra is. Mert azt hiszik, szétkergethetik magukat.

- Azt aztán hihetik - röhögött Zoli.

- De ha aztán elhatározzák magukat, hogy ezt itt elfoglalják, át fognak állni városi harcra. Olyankor rohamosztagokat hoznak létre. Kisebb géppisztolyos, lángszórós csapatokat. Harcedzett katonákból, akik ellen a gyerekeknek nincs esélye. Legalábbis az én időmben ezt csinálták.

- Egyelőre a helyőrség jön ki ellenünk. Ha a kommunisták kiküldik. Gerő meg a többi mocsok.

- Az orosz úgy harcol, mint a farkas. Falkában, apránként, és folyton méricskéli az ellenségét. Meglehet, még nem döntötték el, akarnak-e harcolni. Azért az őrségre figyeljenek oda nagyon. Senki ne jusson át riadó nélkül. Akkor van esélyük, egy ideig. Őrizzék az utakat, a tetőket és a föld alatti csatornákat is. Gondolom, maguk is azokat használják. Régen is úgy volt. De idővel ők is fogják.

A két Pongrácz összenézett.

- Erre nem gondoltunk, igaza van.

- A gyerek azt mondta, kerülni akarják a testvérháborút. Akkor minek kezdtek forradalomba?

- Nekünk az oroszokkal van bajunk. Menjenek haza és minden jó lesz. Orosz nélkül kommunista sincs. Már most is menekülnek.

- Aki eddig az oroszot szolgálta, az a sok ávós meg kommunista, az magukat meg akarja ölni az utolsó szálíg. Csak akkor alhatnak nyugodtan, ha maguk már nincsenek. Vér nélkül nem lehet forradalmat nyerni.

- Mi nem vagyunk olyanok, mint ők. Nem azért csináljuk, hogy megint legyen egy másik ÁVO. Inkább a halál.

Kis János bólogatott. Gondolkodott egy darabig, a cigarettáját szívta.

- Talán az is elég, hogy csinálják. Amíg harcolni kell, jobb is, ha nem gondolkodnak. Aztán majd lesz valami.

A felkelők vigyorogtak, ezt már szívesebben hallották.

Másnap Kis János visszahallotta a saját szavait egy addig ismeretlen fiútól. Gyorsan mentek a mondások, mint annak idején a fronton a latrinapletykák.

Nem ment haza. Zolit úgyse lehetett volna elrángatni onnan. Nem is beszélt róla neki többet. Felnőtt lett, ugyan előbb, mint régen ő maga, de ez nem számított. És a halott kislány óta ő is harcolni akart. Ha sikerül is elvinnie Zolit, visszajött volna. Egyszerűbb volt, ha nem megy sehova.

Grófék szakaszának parancsnoka lett, legalábbis hozzájuk csapódott, aztán végül leginkább ő mondta meg, mit csináljanak. A körút bevezető szakaszán lévő lakásban foglaltak állást. Háromszobás, nagy lakás volt, ebből két szoba nézett a széles útra, két-két ablakkal. Tíz ember mindig a lakásban őrködött, harminc másikkal váltották egymást, riadó esetén mind mentek az állásba.

Kis János legalább ezerre tette a Corvin környéki fegyveresek számát. Bajuszék nem tétlenkedtek, mindet külön lakásokba és őrségekbe osztották, a védelem rendben működött, fennakadás nélkül.

Az oroszok egyszerre két-három tankkal és legfeljebb száz emberrel támadtak. Mire a mozi elé értek, a 7,6-os ágyú torkolattüzébe, végigmentek négyszáz felkelő puskája és benzinespalackjai előtt. Adott jelre a lövések és Molotov-koktélok mindenholnan záporozhattak rájuk. A muzsika akkor kezdődött, mikor beértek annyira, hogy vissza már nem tudtak fordulni.

A következő reggel négy tank jött a Boráros térről. Budáról érkeztek, a hídon át. A corvinisták riadót fújtak.

A tankok igen megfontoltan, csigalassúsággal haladtak előre a körúton. Fél óra is eltelt, míg az első kettő a néhány száz métert megtette, míg a mozi elé nem értek. Ott aztán lövést kaptak, a páncéltörő ágyú leszakította a hernyótalpukat. Erre mindenholnan benzines palackok repültek feléjük, kigyulladtak. A személyzetük menekülni próbált, a golyózáporban sorra elestek. Voltak közülük, akik lángoló ruhában másztak ki a tankból. Az orosz katonák vattakabátot hordtak, ami különösen jól égett, a bennük lévő emberek feketére zsugorodott holttesté váltak a körút kövén. A másik két tank elfordult a Kálvin tér irányába, menekült. A környék zengett az éljenzéstől.

Ezután nem sokkal újabb három tank jött. Már az Üllői útnál golyózáporba kerültek, erre ők is löni kezdtek minden irányba. Az első begurult az ágyú elé, akkor az is eldőrdült és telibe kapta. Közvetlenül mögötte jött a másik, de az ágyút rögtön újratöltötték és megint lőtt, előbb, mint a tank, ami a lövéstől felrobbant.

A harmadik tank kikerülte a másik kettőt, igyekezett elmenekülni. Száz méterre jutott, addig kapott vagy tucatnyi lángoló benzines üveget. A felkelők igyekeztek a hátuljára célozni, ott volt a hűtőrács, ha azonban bement az égő benzin, a személyzet is elégett, de általában a lőszer is felrobbant. Ezt addigra már mindenki tudta egész Budapesten.

Késő délutánig folyamatosan érkeztek a szovjet tankok. Csak a mozi előtti löveg tizenhetet lőtt ki. A körút járműtemetővé vált. Aztán az oroszok, mintha felvonulás lenne, gyalogsággal kísért lövegeket vonultattak át a felkelők előtt. Azok nemigen értették, miért teszik, de senkit sem érdekelt, a gyalogság zömét megölték, a többi elmenekült. A lövegeket beállították az utcákba a saját védelmi állásukba. Került hozzá személyzet is, a Corvin közbe sok háborús veterán jött. A felkelők egyre több kézfegyvert is zsákmányoltak, elvették a halott oroszok géppisztolyát, karabélyát.

A hullákat itt is teherautóra rakták, és vitték a Kerepesibe. Ebben Kis János is részt vett, kevés gyereknek volt gyomra hozzá. Ha nem csináljuk meg, mondta fejcsóválva, járvány lesz. Pakolták Zolival a holtakat, a sajátjaikat is, köztük tizenéves suhancokat, meg az összeégett vagy agyonlőtt ellenséget. A sebesült oroszokat kórházba vitték a sajátjaikkal együtt. Meglepően idősek voltak, zömmel húszas éveik végén vagy még öregebbek.

- Most mentek volna haza - mondta Kis János. - Nekik öt év a szolgálatuk. Húszévesen kezdték. Csak hónapjaik lettek volna hátra, de bevetették őket. Sose kímélték a sajátjaikat. Titeket se fognak.

A következő napokban mégis enyhült a nyomás.

Az Üllői út túloldalán még mindig laktanya volt, a nagy Kilián, elfoglalt egy egész háztömböt. Kis Jánosnak derengett, Bíróval itt találkozhattak a német ezredessel, aki nem félt az aknáktól, és a környéken kísérték haza Botond tábornokot.

Eleinte a laktanyából is lőttek rájuk. Bajuszék gyűlölték is őket, de már egy ideje nem érkezett onnan lövés. Végül magyar katonatisztek jöttek át tárgyalni a moziba. Máshonnan is érkeztek, tiszték és egyéb felkelőcsoportok küldöttei. Kis János és Zoli a megbeszéléseken nem voltak jelen, a lakásban őrködtek vagy Budapestet járták teherautóval, olykor gyalog sétálva.

- Bajuszék politizálnak - magyarázta Kis János az unokájának. - Ilyen se volt a háborúban. De azért jól teszik. Ha nem tennék,

előbb-utóbb valaki mindenképpen kifüstölné őket. Persze ha ők nem lennének, már nem lenne forradalom se. Ha nem lőttök tovább, semmi sincs, csak újra börtönök, meg a párt meg az ÁVO.

Október huszonkilencedikéig újabb támadásokat kellett visszaverniük. Egyszer éjszaka jöttek, de az őrség jól működött, hamarosan lángoló roncsok világították meg a körutat.

Másnapra virradóra ki lett hirdetve, a forradalom győzött. A Vörös Hadsereg csapatai kivonulnak az országból. Választások lesznek.

Mindenki ünnepelt. Kis János és Zoli a saját szemükkel látták, ahogy mennek el a soroksári úton a megalázott szovjetek. Akadt olyan felkelő, aki leköpte a járművüket, de arra se csináltak semmit. Megbabonázva nézték.

IV.

Az öregnek mégis rosszkedve volt. Nem hitte el. A válla szagatott és szinte szédült, annyira rosszat súgtak az ösztönei.

- Vissza fognak jönni.

A felkelőkből és a rendőrség tagjaiból nemzetőrség alakult, mint a negyvennyolcas forradalom idején. Igazolványt kapott minden felkelő, listákat írtak a nevükről. Mindenki szeretett volna ilyen igazolványt, legálisan, fegyverrel szolgálni a hazát.

- Összeírnak titeket - mondta Kis János, először Bajuszéknak, aztán néhány másik felkelőnek. - Az egész csak erre szolgál. Meg hogy időt nyerjenek.

Kis János nem írta fel a nevét, Zolit nem tudta róla lebeszélni.

- Ezek már más idők, nagypapa. Más időket élünk, már mi vagyunk a sorsunk alakítói.

Most kéne hazamennem, gondolta Kis János, ahogy a sok ostobaságot elnézte. A duzzogása lassan halk dühöngéssé dagadt. Zoli ettől még nem tágitott mellőle. Néha nevetett rajta. Pedig nem mondott valami szépeket.

- Ugyanolyan örültek vagytok, mint akik a háborúban védték a várost. Még ha azok rosszak is voltak, mint a sátán, ti meg csak ostobák vagytok, mint a birkák.

A Köztársaság téren a tömeg meglincselte az ávosokat, akik a pártházból lövöldöztek a járőrekre. Valakik az utcákon is vadásztak a felkelőkre, sokuk halt meg egy-egy kósza golyótól. Kócos, a kedves

cigánylány, akit a Corvinban mindenki nagyon szeretett, egy délután a mozi előtt esett össze. A szemközti házból lötték le. A felkelők állandóan a forradalom tisztaságáról beszéltek, mintha valami játék örülete hatalmasodott volna el az egész városon. Háborút akarnak tisztán megvívni, csóválta a fejét az öregember, és a többi veterán is így volt vele.

Most már úgyse fog sokáig tartani, gondolta, teljesen mindegy. De Zoli nélkül nem mehet haza, és Zoli nemzetőr lett, ő meg várta a legrosszabbat. Egy hétig se kellett várnia. Régen a lövészárokban az ilyesmi több időbe telt. Persze az orosz hadseregnek most semmi egyéb dolga nem akadt a világon, minthogy ezt a néhány gyereket mósresre tanítsa.

November negyedikén hajnalban ágyúszóra ébredt a város. Reggelre már új kormányról beszélt a rádió, egy fiatal kommunista, Kádár János vállalta a vezetését. Tehát ő lesz az új diktátor, az oroszok helytartója.

- Biztos nehéz választás volt - mondta Kis János -, hiszen egész életében erre készült, erről álmodott.

Zoli röhögött.

- Mégis igazad lett, nagyapa.

Az öreg nem értette, miért nincs rossz kedve.

Az oroszok nagy erővel rohanták le az országot, a hadsereg megadta magát. A magyar honvédség, az orosz egyenruhába bújtatott, kényszerrel besorozott szerencsétlenek meg a kommunista káder tisztjeik semmit se csináltak a forradalom alatt sem, a laktanyák mélyén lapultak. Ugyanígy lapultak, mikor a németek jöttek, mondta Kis János, mert az igazsághoz hozzátartozott. Körbejárt az idő.

A fővárosban akadtak kisebb osztagok, akik védekeztek. Néhány véres óra alatt szétzúzták mindet, a többi felkelőközponntal együtt. Maradt egyedül a Corvin.

Már november negyedikén páncélos oszlop jött erős gyalogsági támogatással a körúton. Az egész környék védekezett. Az oroszok nem finomkodtak, szétlőtték a házakat, de az ő halottaik is halmokban heverték az utcán. A páncélosokra repültek a benzines palackok.

Egy tank bejutott a Práter iskola és a mozi közé. Falábú Janó megpróbálta megfordítani az ágyút és szétlőni, de ezt a manővert nem lehetett elég gyorsan megtenni. A tank ágyúja előbb lőtte szét a 7,6-ost. Janó meghalt a többi kezelővel együtt.

Kis János, Zoli és a szakaszuk maradéka felment a Corvin melletti háztömb első épületébe, a padlásra. A tank fölé kellett kerülni. Átütötték a tűzfalakat, találtak hozzá feszítővasat és kalapácsot. Négy falon kellett átmenni, de vékonyak voltak, gyorsan haladtak. Húsz percen belül a tank fölé értek. Megbontották a cserepeket, aztán megszórták vagy tíz benzines palackkal, be is gyulladt, a tűz elérte a lőszerkészletét, szétrobbant az egész.

Ezután újra lezárták az erőd összes bejáratát. Szemközt a Kiliánt ávosok és oroszok foglalták el, de a mozi körüli gyűrűt és a környező utcákat, a körút házait még napokig tudták tartani.

Az oroszok támadtak, de úgy tűnt, nem sietnek ők sem. Már így is nagy árat fizettek. Az újabb hullámaik jobban hasonlítottak a városharc rohamosztágaira, de még mindig nem vették komolyan az egészet.

November tizedikén még állt a Corvin.

Aznap két civil ruhás oroszot fogtak el, kihallgatták őket. Utána Bajuszék behívták a veterán parancsnokokat tanácskozni a moziba, köztük Kis Jánost is.

- A két orosz bemérést végzett. Holnap hajnalban tüzérség fogja lőni a Corvin közt. Aztán jön az általános támadás. Milyen esélyeink vannak?

Kis János megvárta, míg a többi elhümmögi a magáét. Voltak köztük Dont járt veteránok, még három öreg harminckettes is.

- Semmi esélyünk nincs - mondta végül.

Bajusz intett, folytassa.

- Szétlövik az épületeket, de azt a légópincében át lehet vészelní. Utána viszont nagy erőket vetnek be. Főleg gyalogságot. A fiúk nem érnek vissza a löállásokba, amik zömmel már nem is léteznek majd. A káosz is megnehezíti a védekezést. Ők meg csak jönnek. A tüzérség a baj. Amiatt fogják végre háborúban érezni magukat. Eddig csak pikniken voltak.

- Akkor feladjuk a Corvint - sóhajtott Bajusz.

Már napok óta tervezték, de tovább nem lehetett halogatni. Ezt a támadást nem lehetett visszaverni, a suhancok is megértik majd. De nem mind értette meg. Vagy százan maradtak minden körülmény ellenére. Majd ha vége az ágyúzásnak, felmegyünk és védjük a Corvint. Az utolsó töltenyig. Kis János búcsút vett tőlük, sokuk megölelte az öregembert. Mindenhol látták a harcokban, Nagyapának hívták. Nem

hibáztatták azokat, akik nem maradtak, gyávának se tartottak senkit. Magukról is tudták, hogy megvesztek, és meg fognak halni, láttak elég halált életük utolsó két hetében.

Zolit Kis Jánosnak úgy kellett elrugdálnia közülük.

- Mi elmegyünk. Apád meghalt a Donnál, neked nem lehet itt megdögleni.

- Bajuszék a Rákóczi tér házaiba mentek, onnan folytatják.

- Mi oda se megyünk. Vége van. A határok még nyitva. Okos ez a Kádár, aki akar, menekülhet. Aki elmenekült, azzal semmit sem kell kezdeni. Úgyis maradnak elegenden. Azokat majd felkötik. Te nem leszel köztük. Mindegy, mit akarsz.

Végül egy Ausztria felé tartó teherautóra kapaszkodtak fel. A gyerek akkor már napok óta nem aludt. A plató tele volt emberrel, az utasok közül akadt, aki rekesz sörrel, más pálinkával lépett le. Ne legyen olyan keserves az út. Ittak, énekeltek, sírtak. A sörtől végül elaludt a gyerek.

Kis János betakarta a kabátjával. Egy papírra leírta Margitkáék utolsó kanadai lakcímét, a kabát zsebébe tette. Majd ők segítenek, addig csak eljut valahogy, elég életrevaló hozzá. A házassági gyűrűjét is leszedte. Színaranyból csináltatta annak idején, a háborúba nem is vitte magával. Most rájött, ide is csak ezért hozta. Bár ez amúgy is csak lövöldözés volt, nem háború. Majd eladja a gyerek, ha pénz kell neki. Ami pénz nála volt, azt is a kabátzsebbe tette, de arról nem hitte, hogy valamit is érne kint.

Még Kőszeg előtt leszállt a teherautóról. Onnan autóbusszal meg yalog ment haza. A papírjai nála voltak. A civil járatokat az oroszok még nem ellenőrizték, az utakat se zárták még le, bár a befelé tartó sávokat később se. Azokon úgyse jött senki. Ha megállítják, az se tesz semmit. Csak egy öreg paraszt, aki hazafelé tart.